

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในโลกภายหลังการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ด้วยพระปณิธานอันแน่วแน่ว่า “แม้เนื้อและเลือดในกายเราจะเหือดแห้งไป หากยังไม่บรรลุสัมโพธิญาณตราบใด จะไม่ลุกจากที่โดยเด็ดขาด” เมื่อพระองค์ได้บรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วทรงแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์ให้เป็นพุทธสาวกรุ่นแรกในพระพุทธศาสนา ทรงบำเพ็ญพุทธกิจ^๑ และประกาศพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงแพร่หลาย ได้มีประชาชนศรัทธาเลื่อมใสแล้วก็ประกาศตนเป็นพุทธศาสนิกชนเป็นจำนวนมาก เรียกว่า “พุทธบริษัท” ถ้าพุทธสาวกท่านใดมีความรู้ความสามารถ มีคุณสมบัติพิเศษควรแก่การยกย่องสรรเสริญ พระพุทธเจ้าก็ทรงยกย่องสรรเสริญตามควรแก่กรณี จะเห็นได้ว่าการยกย่องมี ๒ ลักษณะ^๒ คือ ๑. ยกย่องโดยประธานตำแหน่งบริหาร เช่น ทรงยกย่องพระสารีบุตรให้ดำรงตำแหน่งพระอัครสาวกฝ่ายขวา ทรงยกย่องพระมหาโมคคัลลานะให้ดำรงตำแหน่งพระอัครสาวกฝ่ายซ้าย ๒. ยกย่องตามคุณสมบัติพิเศษ เพื่อให้เป็นที่ปรากฏว่าสาวกท่านใดมีคุณสมบัติยอดเยี่ยมในทางไหน การยกย่องนี้ เรียกว่ายกย่องให้มีเอตทัคคะ ซึ่งมีทั้งภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา

ทั้งนี้เพื่อให้พระธรรมคำสอนแผ่ไปในมวลมนุษยชาติและเพื่อความดำรงมั่นแห่งพระสัทธรรม พระองค์จึงทรงวางหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนให้แก่เหล่าพระสาวกซึ่งเป็นพระอรหันต์รุ่นแรก จำนวน ๖๐ รูป เพื่อถือเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระศาสนาร่วมกัน โดยตรัสว่า

^๑พุทธกิจ หมายถึง กิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเป็นประจำในแต่ละวันมี ๕ อย่าง คือ ๑. เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต ๒. เวลาเย็นทรงแสดงธรรม ๓. เวลาค่ำประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ ๔. เที่ยงคืนทรงตอบปัญหาเทวดา ๕. จวนสว่างทรงตรวจพิจารณาสัตว์ที่สามารถจะบรรลุธรรมอันควรจะเสด็จไปโปรด. (ที.สี.อ. ๑/๔/๔๕.)

^๒กรมการศาสนา, ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๕), หน้า ๑๖๖.

มุตตาหิ ภิกขเว สพุพปาสหิ, เย ทิพพา เย จ มานุสา, ตุมเหปี ภิกขเว มุตตา
สพุพปาสหิ, เย ทิพพา เย จ มานุสา, จรธ ภิกขเว จาริกัม พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสุขาย
โลกานุกมฺปาย อุตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानิ, มา เอเกน เทว อคมิตถ,
เทเสถ ภิกขเว ฐมมํ อาทิกุลยาณํ มชฺฌกกุลยาณํ ปรีโยสานกุลยาณํ สาตุถํ
สพฺพญฺชนํ เกวลปรีปฺพณฺณํ ปรีสุทฺธํ พุรหุมจิริยํ ปกาเสถ, สนฺติ สตุตา อปฺปราชฺยชาดิกา
อสุสฺวนตา ฐมฺมสุส ปรีหาณฺติ, ภวิสฺสนฺติ ฐมฺมสุส อญฺญาตาโร, อหฺมปี ภิกขเว,
เยน อรุเวลา เสนานิกโม, เตนฺนปฺสํกมฺมิตฺตํ ฐมฺมเทสนาย.”

แปลความว่า

“ภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของ
มนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์
ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์
ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดย
ทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามใน
ท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและ
พยัญชนะ บริสุทฺธิ บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อยมีอยู่ ย่อมเสื่อม
เพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอรุเวลา
เสนานิกมเพื่อ แสดงธรรม”^๔

การดำเนินชีวิตของพระอรหันต์ ทั้งด้านกิจการงานและความประพฤติส่วนตัว มุ่งเพื่อ
ประโยชน์ของพหูชน และคำนึงถึงความเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับชนรุ่นหลังซึ่งเป็นเรื่องของการ
บำเพ็ญปรีตตะ หรือ ปรีตติประโยชน์สอดคล้องกับคุณธรรมคือความกรุณาที่เป็นแรงจูงใจเรื่อง
เอตทัคคะที่พระอรหันตภิกษุถือเป็นการแต่งตั้งหรือสถาปนาฐานันดร ซึ่งมีรายชื่อพระอรหันต์
รวมอยู่มาก ก็เป็นแต่เพียงการประกาศยกย่องความสามารถพิเศษเฉพาะตัวของพระสาวกบางท่าน
บ้าง จุดเด่นหรือข้อแตกต่างพิเศษ อันเป็นที่เลื่องลือรู้กันทั่วไปเกี่ยวกับพระสาวกบางท่าน ซึ่ง
พระพุทธเจ้าเพียงแต่ทรงยกขึ้นมาตรัสในที่ประชุมบ้าง หรือถ้าเป็นเรื่องการปฏิบัติหน้าที่การงานก็
มีเฉพาะกรณีที่ท่านทำที่นั่นได้ดีเด่นยอดเยี่ยม ราชนามเอตทัคคะจึงยังไม่ตรงเรื่องพอที่จะแสดง
ประเภทและขอบเขตงานของพระอรหันต์ได้ แต่กระนั้นก็ตาม ในราชนามเอตทัคคะเท่าที่มีอยู่
นั่นเอง ก็จะเห็นได้ว่า คุณสมบัติที่เป็นเอตทัคคะ เป็นเรื่องเกี่ยวกับงานเทศนาสั่งสอนเสียหลาย

^๓ วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗.

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

ส่วน อาจกล่าวได้ว่างานสั่งสอนแนะนำฝึกอบรมผู้อื่นเป็นกิจสำหรับผู้บรรลุนิพพานแล้วทุกท่านซึ่งจะพึงทำตามความสามารถ^๕

พุทธศาสนา เป็นหลักธรรมอุดมการณ์ที่อยู่ในสังคมวัฒนธรรมไทยเราเองมาช้านาน เป็นแต่เพียงเราไม่ใส่ใจที่จะมองเห็นด้านพลังสร้างสรรค์ของสมบัติที่เราถืออยู่แล้วเท่านั้น ทั้งนี้จากการศึกษาชีวประวัติพุทธสาวกผู้เป็นเอตทัคคะ พบว่าการดำเนินชีวิตส่วนตัวของพุทธสาวกมีหลักการคล้ายกับการทำงานคือมุ่งประโยชน์แก่คนส่วนมาก แม้ว่าพระอรหันต์จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำกิจเสร็จแล้วถือเป็นอเสขบุคคล ไม่ต้องศึกษาเพื่อบรรลุนิพพานก็ตาม แต่ก็ปรากฏว่าพระอรหันต์ยังปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน และด้านที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นเพื่ออนุเคราะห์ชุมชนผู้ที่เกิดในภายหลัง บ้างก็นับถือพระเถระรูปนั้นสืบ ๆ กันมา ตามความเชื่อในปฏิปทาจริยาวัตรอันเด่นของแต่ละท่านว่าถ้าหากบูชา นับถือสักการะรูปนั้นรูปนี้แล้วจะเกิดอานิสงส์เช่นนั้นบ้าง เช่นนี้บ้าง และเมื่อนับถือบูชาสักการะก็ได้รับอานิสงส์เช่นนั้นจริง เป็นเหตุให้มีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อความศักดิ์สิทธิ์บ้าง เพื่อแสดงความเคารพตามแบบวิถีของตนบ้าง จนก่อเกิดเป็นประเพณีจากรุ่นสู่รุ่น ชุคุชุก ผิงรากลึกทางชาติพันธุ์แห่งวัฒนธรรมในสังคม โดยเฉพาะสังคมไทยปัจจุบัน

พระสิวลีเป็นพระเถระในจำนวนพระอสีติมหาสาวก (พระมหาสาวก ๘๐ รูป) เป็นโอรสของพระนางสุปปาวาสากับเจ้าศากยวงศ์นามว่ามหาสิริจวิ อีกรูปหนึ่งที่มีกิตติศัพท์เป็นที่รู้จักกันดีทั้งในหมู่พระสงฆ์และประชาชน ตลอดทั้งเหล่ามนุษย์และเทวดาทั้งหลายด้วย เพราะเหตุที่ท่านเป็นผู้มีลาภและยศมากกว่าพระสาวกรูปใด ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน หรือจะไปที่ไหนช่วยให้ภิกษุทั้งหลายไม่ขัดสนปัจจัยลาภไปด้วย จนได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ขึ้นสู่ตำแหน่งเอตทัคคะผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้เลิศด้วยลาภและเลิศด้วยยศทั้งหลายในยุคนั้น แม้กระทั่งในยุคปัจจุบันท่านยังเป็นที่รู้จักกันมากในหมู่ของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป เพราะถือกันว่าท่านเป็น “พระอรหันต์ผู้บันดาลโชคลาภและความอุดมสมบูรณ์” ไม่ว่าท่านจะไปอยู่ที่แห่งใดก็มักจะเกิดลาภกับท่านอยู่เสมอ อาศัยบารมีของพระสิวลีเอง ทำให้ผู้ที่เคารพบูชาท่านเกิดความเชื่อว่าคุณธรรมจะได้รับผลเป็นความสงบสุขร่มเย็น และสมบูรณ์พูนสุขด้วยโภคทรัพย์เหมือนอย่างท่านด้วย เป็นเหตุให้มีการสร้างรูปเคารพเพื่อบูชาสักการะตามความเชื่อสืบ ๆ กันมา

แง่มุมเกี่ยวกับเรื่อง “อุดมการณ์” ที่ยกพระสิวลีเถระขึ้นมากล่าวมานี้ ถึงแม้ว่าอาจจะมองไม่ทะลุซัดถึงอุดมการณ์ของท่านโดยตรงก็ตามที แต่ก็เป็นการมองภาพรวมในเชิงลึกถึง

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘).

เจตจำนงของตัวอุดมการณ์โดยวิเคราะห์ผ่านประวัติของพระสิวลีเถระเพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยเลือกทำงานวิจัยเรื่องนี้ เพราะเกิดแรงบันดาลใจที่ต้องการทราบถึงประเด็นที่ว่า ในครั้งพุทธกาลนอกจากพระพุทธเจ้าแล้ว มีพระอรหันตสาวกมากมายที่มีปฏิปทาบารมีนำเคารพศรัทธาเลื่อมใส เปี่ยมล้นด้วยคุณธรรมบุญฤทธิ์มหิทธานุภาพชื่อเสียง เป็นที่เคารพกราบไหว้ของผู้คนในยุคนั้นอย่างมาก แต่พอกาลเวลาผ่านไปยุคปัจจุบันนี้ มีไม่กี่รูปที่ยังปรากฏเกียรติคุณดังแต่เก่าก่อนมา หนึ่งในท่านเหล่านั้นก็คือพระสิวลีเถระ ท่านได้สร้างปรากฏการณ์เป็นที่ประจักษ์สู่ห้วงอิทธิพลแห่งใจของสังคมพุทธบริษัทชาวไทย ตรงตามปณิธานแห่งอุดมการณ์ที่ท่านบำเพ็ญเรื่อยมาตั้งแต่ครั้งอดีตถึงปัจจุบันอย่างเห็นได้ชัด จึงสนใจที่จะศึกษาชีวประวัติและอุดมการณ์ของท่าน ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทอันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาค้นคว้าต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องอุดมการณ์ในทางพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาประวัติและอุดมการณ์ของพระสิวลีเถระตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของอุดมการณ์พระสิวลีเถระตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อสังคมไทย

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนั้นขอบเขตในการวิจัยจึงเน้นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยประเด็นหลักของการวิจัย คือ “อุดมการณ์ของพระสิวลีเถระตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” ซึ่งมีขอบเขตการศึกษาวิจัยดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

๑) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และคัมภีร์พุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง

๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ ตำรา เอกสาร บทความงานวิจัยและเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดเรื่องอุดมการณ์และวิเคราะห์อุดมการณ์ของพระสืวลีเถระตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท โดยศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของอุดมการณ์พระสืวลีเถระตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อสังคมไทย พร้อมกันนั้นผู้วิจัยยังได้ลงพื้นที่สอบถามจากกลุ่มบุคคล ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มพระสงฆ์, ผู้บริหารธุรกิจ, พ่อค้า/ข้าราชการ/ประชาชนทั่วไป, เขียนพระ/เจ้าของแผงพระเครื่อง, กลุ่มละ ๓ รูป/คนด้วย เพื่อประกอบการวิเคราะห์เพิ่มเนื้อหาให้มีน้ำหนักและครอบคลุมยิ่งขึ้น

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

วิเคราะห์ หมายถึง การแยกแยะความคิดสิ่งต่าง ๆ เป็นประเด็น ๆ เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่รวมกันอยู่

อุดมการณ์ หมายถึง หลักการที่วางระเบียบไว้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

พระสืวลีเถระ หมายถึง พระอริยสาวกผู้ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มลาภมาก

อิทธิพล หมายถึง พลังหรืออำนาจที่มีผลต่อสังคมไทยในด้านต่าง ๆ เช่น ความเชื่อ พิธีกรรม เป็นต้น

พุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง แนวคิดและการวิเคราะห์คำสอนทางพระพุทธศาสนาด้วยวิธีการทางปรัชญา

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ค้นคว้าและรวบรวมเอกสารและรายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอุดมการณ์พระสืวลีเถระที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยในด้านต่าง ๆ มีเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นข้อมูลสนับสนุนการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑.๕.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผศ.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ^๖ ได้กล่าวไว้ในหนังสืออสังกัสมหาสาวกว่า พระสืวลี ไม่มีระบุไว้แน่ชัดถึงบทบาทของท่านเช่นรูปอื่น ๆ มีแต่กล่าวไว้ว่าท่านเป็นพระที่มีลาภมาก ไม่ว่าจะอยู่ใน

^๖ บรรจบ บรรณรุจิ, อสังกัสมหาสาวก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

ถิ่นทุรกันดารอย่างใดก็ไม่เคยลำบากเรื่องอาหาร คราวหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จไปเมืองสาวัตถี พระสัวลีเข้าไปกราบ แล้วกราบทูลพระพุทธเจ้าขออนุญาตพาพระ ๕๐๐ รูปไปเพื่อทดลองบุญของท่านเมื่อพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตแล้ว ท่านจึงพาพระทั้ง ๕๐๐ รูปเดินป่าบ่ยหน้าไปทางป่าหิมพานต์ท่านเดินทางผ่านสถานที่กันดาร ๗ แห่ง และพักอยู่แห่งละ ๗ วัน ซึ่งในแต่ละวันนั้นเทวดาและมนุษย์อื่น ๆ ได้ถวายทานแก่ท่านและพระ ๕๐๐ รูป สถานที่กันดาร ๗ แห่ง คือสถานที่ที่มีต้นไทรขึ้นอยู่ ภูเขาปัทมาวะ แม่น้ำอจิรวดี สาครใหญ่ ป่าหิมพานต์ สระจันทน์ ภูเขาคันธมาถน์ และภูเขาเรวตะ โดยเฉพาะขณะอยู่ที่ภูเขาคันธมาถน์ เทวดาชื่อ นาคทัตตะ ได้ถวายทาน ๗ วัน โดยถวายข้าวปรงด้วยนมสดกับข้าวปรงด้วยเนยใสสลับอย่างละวัน พระที่ร่วมเดินทางจึงถามเทวดาชื่อ นาคทัตตะ นั้น เทวดานั้นกล่าวว่า นี่เป็นผลที่ได้ถวายสลากภัตที่ปรงด้วยน้ำนมสดแก่พระภิกษุสามเณรมาสามพระพุทธเจ้า อีกคราวหนึ่ง พระพุทธเจ้าเคยพาพระ ๕๐๐ รูป เดินทางไกลผ่านถิ่นทุรกันดารไปเยี่ยมพระขทรวนียเรวตะ โดยมีพระสัวลีตามเสด็จอยู่ในจำนวนนั้น ด้วยผลปรากฏว่าพระทั้งหมดนั้นไม่ลำบากด้วยอาหาร เหตุการณ์ทำนองนี้ยังเกิดขึ้นอีกหลายครั้ง พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นด้วยผลบุญของพระสัวลีที่ทำได้ดีตथाเหตุการณ์ที่กล่าวมานี้ แม้จะไม่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง แต่เป็นเหตุการณ์สนับสนุนที่พอกล่าวอ้างได้ว่ามีส่วนส่งเสริมต่อการปฏิบัติธรรมของพระสาวกรูปอื่น ๆ เพราะอาหารถือเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งต่อการปฏิบัติธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^๓ กล่าวถึงความหมายของอุดมการณ์ว่าเป็นคำที่บัญญัติเทียบเคียงมาจากภาษาอังกฤษว่า Ideal ซึ่งน่าจะหมายความว่า “หลักการแนวทางหรือแบบอย่างการดำรงชีวิตที่ดีว่าดีที่สุด หรือสิ่งที่ดีที่สุด ซึ่งยึดถือเอาเป็นหลักเป็นแนวทางหรือเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิต”

พระประมวล อุตฺตราสโย (น้อยทรง)^๔ ได้ยกอุดมการณ์เชิงจริยศาสตร์ของนักปรัชญาแต่ละท่านมากล่าวไว้ว่าแต่ละท่านมีอุดมการณ์ที่แท้จริงอย่างไรบ้าง ในระดับใดบ้าง จริยศาสตร์ของท่านเหล่านั้นจึงเป็นแนวทางในการที่จะดำเนินไปสู่เป้าหมายได้

โสเครตีส ได้กล่าวถึงอุดมการณ์ไว้ว่า ผู้ที่รู้อย่างแท้จริงจึงจะเข้าถึงความดีอย่างแท้จริง ซึ่งผู้ที่รู้อย่างแท้จริงได้ในทัศนะของโสเครตีสก็คือผู้ที่รู้ว่า “แบบ” ของสรรพสิ่งทั้งหลายคืออะไร นั่นแหละจึงจะเรียกได้ว่า “เป็นผู้รู้อย่างแท้จริง” และเมื่อรู้อย่างแท้จริงความรู้จึงเป็นความดีอัน

^๓พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *อุดมคติของคนหนุ่มสาว*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

^๔พระประมวล อุตฺตราสโย (น้อยทรง), *เปรียบเทียบจริยศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร : เฉลิมมงคลการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๒-๑๕๓.

สูงสุด การกระทำของเขาจึงเป็นสิ่งที่ถูกต้องเป็นธรรม เป็นความสมบูรณ์จริง ๆ บริสุทธิ์จริง ๆ บริบูรณ์ นั่นคืออุดมการณ์ของโสเครตีสที่ว่าความรู้คือคุณธรรม ความรู้ในที่นี้เป็นความรู้ที่ดีงาม เรียกว่าผู้มีความรู้ไม่จำกัด ย่อมไม่จำกัดความรู้ผู้อื่น

เพลโต กล่าวถึงอุดมการณ์อันสูงสุดไว้ว่า อยู่ที่แสวงหาความรู้ที่อยู่ในโลกแห่งมโนคติ มนุษย์ที่สมบูรณ์ที่สุดของเพลโต ก็คือ ราชาปราชญ์ หมายถึงนักปกครองผู้ที่ประกอบด้วย คุณธรรม คือ มีปัญญา มีความกล้าหาญ การรู้จักประมาณและการทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม เป็นการให้เหตุผลอยู่เหนืออารมณ์ บุคคลเช่นนี้จะเป็นผู้มีชีวิตที่เต็มไปด้วยความสุข ดังนั้น ความจริงทางจริยศาสตร์คือความสุขและความดีงามเป็นของคู่กัน

อริสโตเติล ได้กล่าวถึงอุดมการณ์อันสูงสุดและสูงส่งของมนุษย์ไว้ว่า เป็นผู้ที่มีพลีตัว เพื่อความสุขของผู้อื่น ทั้งนี้เพราะเขาเป็นคนฉลาด ไม่พุดร้ายให้ใครแม้แต่ศัตรูของตน ปลอ่ยให้ เขาได้รับกรรมของเขเอง ไม่รู้สึกร้ายต่อใครและล้มการกระทำร้ายของผู้อื่นซึ่งปฏิบัติต่อเขา เรียกว่าเป็นเพื่อนที่ดีของคนอื่น ด้วยเหตุที่เขาเป็นเพื่อนที่ดีที่สุดต่อตัวเอง ดังนั้น จริยศาสตร์ของ อริสโตเติลจึงเป็นอภิปรัชญา เพราะถือว่าพฤติกรรมของมนุษย์มุ่งไปสู่จุดเดียวกัน คือ ความดี

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^๕ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์แนวพุทธไว้ว่า เศรษฐศาสตร์แนวพุทธนั้นต้องสอดคล้องกับกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยอย่างครบวงจร การที่จะ สอดคล้องกับกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยอย่างครบวงจรก็ต้องเป็นไปโดยสัมพันธด้วยดี กับ องค์ประกอบทุกอย่างในระบบการดำรงอยู่ของมนุษย์ องค์ประกอบทั้งสามในการดำรงอยู่ ของมนุษย์ นั้นจะต้องประสานเกื้อกูลกัน หมายความว่าองค์ประกอบเหล่านี้ประสานกันด้วยและเกื้อกูลกันด้วย ในการดำรงอยู่ร่วมกันและก็เดินไปด้วยกัน ฉะนั้น พฤติกรรมทางเศรษฐกิจ ของมนุษย์ จะต้อง เป็นไปในทางที่ไม่เบียดเบียนตน คือ ไม่ทำให้เสียคุณภาพชีวิตของตนเอง แต่ให้เป็นไปในทางที่ พัฒนาคุณภาพชีวิต เสริมคุณภาพชีวิตนั้น นี่เป็นการไม่เบียดเบียนตนและไม่เบียดเบียนผู้อื่น คือ ไม่ ก่อความเดือดร้อนแก่สังคมและไม่ทำให้เสียคุณภาพของ Eco systems หรือระบบธรรมชาติแวดล้อม”

แสง จันทรงาม^๖ ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า “มนุษย์มีความต้องการที่พึงอันประเสริฐ จึง ทำให้มนุษย์นอกจากการพึ่งพาอาศัยคนอื่น ทรัพย์สิน ความรู้ กำลังความคิด และพลังอำนาจจาก คนอื่น ยังต้องมองหาที่พึ่งอะไรบางอย่าง ที่อาจจะเป็นที่พึ่งซึ่งพิเศษ สามารถทำได้มากกว่า กฎเกณฑ์ธรรมชาติและมักพบเจอกันโดยปกติ ซึ่งได้แก่ที่พึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย”

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๖. (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๐), หน้า ๖๑.

^๖ แสง จันทรงาม, ศาสนศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๒๗.

วสิน อินทสระ^{๑๑} ได้กล่าวไว้ว่า “พระพุทธศาสนาถือว่าความดีสูงสุด หรืออุดมคติทางจริยศาสตร์นั้น คือ เอกภาพแห่งความสุข ความสมบูรณ์ ความรู้แจ้ง และเสรีภาพ สิ่งเหล่านี้เองที่รวมกันเป็นหนึ่งและถือว่าความดีสูงสุดก็คือ สิ่งที่รวมไว้ซึ่งความสุขสุดยอด ความสุขสมบูรณ์ทางศีลธรรม ความรู้แจ้งสิ้นสุด และความเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์นั่นเอง อันนี้เองที่เป็นเป้าหมายของชีวิตที่จะพึงบรรลุถึงได้ในชีวิตของมนุษย์หรือในมนุษย์โลกนี้”

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๑๒} กล่าวไว้ในหนังสือการพัฒนาที่ยั่งยืน ว่า “การแก้ปัญหาประชานั้น มิใช่เพียงแต่ควบคุมจำนวนหรืออัตราเพิ่มเท่านั้น แต่ต้องทำด้านอื่นควบคู่ไปด้วย โดยเฉพาะการแก้ปัญหาความยากจน เพราะความยากจนเป็นเหตุสำคัญ”

เพราะฉะนั้น การดำเนินชีวิตประจำวันจึงเป็นพฤติกรรมที่ไม่พ้นไปจากเศรษฐกิจ เมื่อเศรษฐกิจดีขึ้นมนุษย์ก็จะมีคุณธรรมมากขึ้นเพราะไม่ต้องดิ้นรนแย่งชิงกัน หรือถ้ามนุษย์เราดำเนินชีวิตให้มีคุณธรรม มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบธุรกิจการงานตามหน้าที่ของตน ชีวิตก็จะประสบแต่ความสุข ราบรื่น เจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ เช่น ทางด้านร่างกาย ทางด้านจิตใจ ทางสังคม และทางด้านอารมณ์ ล้วนแต่เป็นปัจจัยพื้นฐานของความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

๑.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กิตติยา อุทวิ^{๑๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและคุณค่าของการสร้างพระพุทธปฏิมาสาริดในล้านนา” ผลจากการวิจัยพบว่า การสร้างพระพุทธปฏิมาในยุคเริ่มแรกนั้นได้ส่งอิทธิพลทั้งศรัทธาความเชื่อในพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของคนในสมัยนั้น ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ให้กับยุคต่อ ๆ มา และเมื่อรับอิทธิพลแล้วก็เลือกสรรคัดเอาสิ่งที่ตนเองชอบมากขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป และส่งอิทธิพลนั้นต่อไปให้กับพื้นที่ใกล้เคียงและยุคต่อ ๆ มา จนเข้าสู่ล้านนามาจนถึงปัจจุบัน เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาประดิษฐานในพื้นแผ่นดินล้านนา ก็ได้นำพาความเชื่อความศรัทธาและหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามาผสมผสานกับความเชื่อและภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมของท้องถิ่นการสร้างพระพุทธปฏิมาในล้านนาเป็นผลของการยอมรับนับถือในพระพุทธศาสนาและหลักความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธองค์ ก่อเกิดรูปแบบของพิธีกรรมเฉพาะถิ่นขึ้น และตอบสนองศรัทธาความเชื่อในอานิสงส์แห่ง

^{๑๑} วสิน อินทสระ, หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย), หน้า ๔๒๕.

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๕. (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก), ๒๕๔๓, หน้า ๗๔.

^{๑๓} กิตติยา อุทวิ, “ความเชื่อและคุณค่าของการสร้างพระพุทธปฏิมาสาริดในล้านนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ก.

ทานบารมี เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ และเป็นเกาะกำบังทางแห่งอกุศลมูลทั้งหลายและยังส่งอิทธิพลต่องานศิลปะในสาขาอื่น ๆ อันประกอบด้วย งานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม นาฏกรรม และวรรณกรรม รวมทั้งมีการปฏิบัติบูชาและสักการบูชาของพุทธศาสนิกชน สามารถแยกได้ ๒ ประการคือ

๑. คุณค่าของการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาทางด้านบุคคล ความเชื่อในการสร้าง พระพุทธรูปปฏิมาสาริดในล้านนามีผลให้เกิดคุณค่าต่อจิตใจที่พร้อมจะน้อมนำเอาหลักการของพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคม เมื่อประสบกับปัญหาในการดำเนินชีวิตก็พึ่งพาอำนาจของพระพุทธรูปปฏิมา ทั้งในด้านการยึดเป็นที่พึ่งทางใจ และน้อมนำจิตใจให้เข้าหาพระธรรมคำสอน ด้วยหวังผลอันดีแห่งทาน โดยผ่านมาทางพิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี

๒. คุณค่าของการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาสาริดในด้านสังคม คุณค่าของการสร้าง พระพุทธรูปปฏิมาสาริดในด้านสังคม ล้านนาเป็นสังคมที่มีอิทธิพลของพระพุทธศาสนาชัดเจนมาก ถึงแม้ว่าจะผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมก็ตาม ในกระบวนการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาเป็นการประสานร่วมมือกันของคนในสังคม เพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

งานวิจัยนี้ ให้ข้อมูลต่องานวิจัยเกี่ยวกับข่ายใยแห่งประเพณีวัฒนธรรมและระบบความเชื่อที่สะท้อนผ่านงานศิลปกรรมในการสร้างองค์พระพุทธรูปปฏิมาสาริดสู่อิทธิพลแห่งอุดมการณ์ของพระสืวลี ซึ่งเป็นหนึ่งในอัสติมหาสาวกที่ถูกกล่าวขานผ่านสังคมยุคแล้วยุคเล่ากระทั่งมาถึงยุคปัจจุบันนี้ว่าน่าจะสนับสนุนฐานได้ถึงความเป็นมาเช่นเดียวกันนี้ จึงเสนองานวิจัยนี้มาประกอบเพิ่มเติมไว้

พระมหาบุญเรือน ปภุคฺโร (พิลาพันธ์)^{๑๔} ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท” ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ว่า เมตตาเป็นหลักธรรมที่สำคัญในอันที่จะให้คนทั้งหลายเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ไม่ทำลายไม่เบียดเบียนกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่ชาวโลก เป็นคุณธรรมที่ช่วยพัฒนาจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ลดกิเลส ลดปัญหา ขจัดความทุกข์ให้เบาบาง มีความเห็นแก่ตัวน้อยลง เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและสังคมส่วนรวม เป็นคุณธรรมที่ทำให้หมดกิเลส หมดปัญหา ไม่มีอาสวะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในจิตใจ เป็นธรรมที่สะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีผู้ให้และผู้รับ

^{๑๔} พระมหาบุญเรือน ปภุคฺโร (พิลาพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

พระมหาปรม โสภาโส (ทองคำ)^{๕๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน” ผลจากการศึกษา ได้ข้อสรุปว่า ความเชื่อเป็นเรื่องทางจิตใจ ปุณชนทุกคนจะต้องมีความคิดความเชื่ออยู่ในจิตใจของตน แต่จะเป็นความคิดความเชื่อส่วนตัว ส่วนรวมลัทธิและศาสนาก็ขึ้นอยู่กับทัศนะของแต่ละบุคคล แต่ละกลุ่มแต่ละลัทธิและศาสนา การพัฒนาความคิดความเชื่อของปุณชนชาวพุทธไทยในปัจจุบันนี้ ควรมีแบบอย่างความคิดความเชื่อแบบพุทธศาสตร์มากกว่าแบบไสยศาสตร์ เพราะความเชื่อของชาวพุทธไทยในอดีตนั้น เป็นความเชื่อแบบผสมผสานระหว่างไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์ โดยที่ชาวพุทธไทยมีความคิดความเชื่อแบบไสยศาสตร์มาก่อนที่หันมานับถือพระพุทธศาสนา เช่น นับถือเทพเจ้า นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นับถือผี ประกอบพิธีกรรมตามลัทธิความเชื่อ เพราะเชื่อในสิ่งเหล่านั้นว่าจะช่วยคุ้มครองให้รอดปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้าย จึงได้ปฏิบัติตามความคิดความเชื่อแบบดั้งเดิมบ้าง และปฏิบัติตามความคิดความเชื่อแบบพุทธศาสตร์บ้าง จนเกิดการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อแบบไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์มาจนถึงทุกวันนี้

งานวิจัยนี้ ให้ข้อมูลต่องานวิจัยที่เกี่ยวกับความเชื่อความศรัทธาของสังคมไทยที่มีต่อพระสัพพัญญู กระทำสักการบูชาด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อ เพื่อให้ตนเองได้เป็นผู้มีลาภมากเช่นตัวท่าน จนก่อเกิดอิทธิพลยังลึกลงสู่ทุกระบบสังคมไทยก็ว่าได้ จึงเสนองานวิจัยนี้มาประกอบเพิ่มเติมไว้

พระประเสริฐ ชุตินฺธโร (สุนทรวัฒน์)^{๕๖} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ไสยศาสตร์กับ พุทธศาสตร์ตามทฤษฎีของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)” เรื่องไสยศาสตร์, ความสัมพันธ์ระหว่างไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์ และผลกระทบจากความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่มีต่อพระพุทธศาสนา “ไสยศาสตร์” เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยคติความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เวทมนตร์ คาถา สิ่งเร้นลับหรืออำนาจเหนือธรรมชาติ “พุทธศาสตร์” เป็นศาสตร์ ที่ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหลักคำสอนสำคัญ ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งการกระทำ ซึ่งจัดเป็นกิริยาบาท หรือ กรรมบาท คือสอนให้หวังผลจากการกระทำ เป็นการหวังพึ่งตนเองสู่อิสรภาพคือ พ้นทุกข์ได้ และมีเป้าหมายสูงสุดคือปัญญา การอุปนิสัยของพระพุทธศาสนา

^{๕๕} พระมหาปรม โสภาโส (ทองคำ), “การศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๕๖} พระประเสริฐ ชุตินฺธโร (สุนทรวัฒน์), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์ตามทฤษฎีของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

เป็นการประกาศ อิศราภาพให้แก่มนุษย์ด้วยปรัชญาที่ว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้” และจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนพัฒนาด้วยการศึกษา ที่เรียกว่าไตรสิกขา คือ สีล สมาธิ และปัญญา และในขั้นสูงสุด การฝึกฝนพัฒนามนุษย์จะนำไปสู่การรู้แจ้งสัจธรรม คือทำให้เกิดปัญญา เข้าใจถึงความสัมพันธ์และอิงอาศัยกันของสิ่งทั้งหลาย ทั้งที่เกี่ยวกับชีวิตของเรา สังคม และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา ยังผลให้หลุดพ้นเป็นอิสระหรือพ้นทุกข์ได้

งานวิจัยนี้ ให้ข้อมูลต่องานวิจัยที่เกี่ยวกับอิทธิพลของพระสืวลีเถระที่มีต่อการศึกษา โดยมนุษย์จะต้องเรียนรู้ความสัมพันธ์ถึงคุณค่าที่ตนเองจะพึงได้รับนั้นมาจากกระบวนการเช่นไร จากการอ่อนน้อม บวสฺสวสฺส ประกอบพิธีกรรมเช่นนั้นหรือ หรือจากการปฏิบัติฝึกหัด จึงจะทำให้บรรลุเป้าหมายแห่งเจตจำนงของตนได้ จึงเสนองานวิจัยนี้มาประกอบเพิ่มเติมไว้

พระมหามนตรี วุฒโก (ป้อมสุข)^{๓๓} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “อิทธิพลของวัดดุมงคลที่มีต่อสังคมไทยปัจจุบัน” ผลจากการศึกษาเอกสารและแบบสัมภาษณ์ ได้ข้อสรุปว่า ทศนคติและความเชื่อในสังคมไทยปัจจุบันมีความเชื่อเรื่องวัดดุมงคลค่อนข้างสูง ทั้งยังเชื่อมั่นในอานุภาพของวัดดุมงคลที่ได้รับการปลุกเสกจากพระภิกษุในพระพุทธศาสนา และเข้าใจว่าวัดดุมงคลเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนา จึงได้ยอมรับและศรัทธาต่อวัดดุมงคลอย่างสนิทใจ ทั้งยังทำให้เกิดความเชื่อต่อความขลังและศักดิ์สิทธิ์ในด้านพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ และสังฆานุภาพ ต่อวัดดุมงคลว่าจะช่วยคุ้มครองให้รอดและปลอดภัย ทำให้สังคมเกิดการสร้างสรรค์ในเชิงศิลปะ และพุทธพาณิชย์ แต่ก็มีผลกระทบต่อสังคมคือทำให้สังคมเปลี่ยนแนวคิดที่ว่า เพื่อการสืบทอดพระพุทธศาสนา เพื่อการบุญการกุศล และเป็นอนุสติ มาเป็นการจัดสร้าง และผลิตเพื่อมุ่งรายได้มากกว่าการจัดสร้างด้วยศรัทธา

งานวิจัยนี้ ให้ข้อมูลต่องานวิจัยที่เกี่ยวกับความเชื่อที่ว่าถ้าได้บูชาพระสืวลีเถระแล้วอานุภาพของท่านจะช่วยให้ตนเองมีความร่ำรวย เกิดมีลาภมาก จนอาจจะหลงลืมที่จะประกอบอาชีพการงาน ฝากอภัยแต่โชควาสนาอานุภาพจากการบูชาท่าน ไม่ให้ความสำคัญกับสารัตถะแห่งการบูชาที่แท้จริง ส่งผลให้ระบบความเชื่อแปรเปลี่ยนไปพุทธพาณิชย์ดังเช่นที่เป็นอยู่ จึงเสนองานวิจัยนี้มาประกอบเพิ่มเติมไว้

^{๓๓} พระมหามนตรี วุฒโก (ป้อมสุข), “อิทธิพลของวัดดุมงคลที่มีต่อสังคมไทยในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

พระมหาสมหมาย ชีรปภาโส (บุญเกลี้ยง)^{๙๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย” พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยมีความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุอย่างสูงยิ่ง นอกจากนั้นยังเชื่อมั่นในอำนาจของพระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานอยู่ในพระสถูปเจดีย์ และพบว่าผู้มีพระบรมสารีริกธาตุไว้สักการบูชาจะมีความสุข ความเจริญในชีวิตดั่งนั้น พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่จึงพยายามประพาศปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์เพื่อบูชา พระบรมสารีริกธาตุ เพราะเชื่อว่าพระบรมสารีริกธาตุเป็นสิ่งแทนองค์พระพุทธรูปเจ้า ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน มีสาเหตุมาจากความเชื่อเดิมที่สืบทอดกันมา และส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องพระบรมสารีริกธาตุ เคยเห็นแต่ไม่รู้จักบทสวดอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุและมีความเชื่อว่าพระบรมสารีริกธาตุเป็นวัตถุพิเศษสามารถแสดงปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติได้

งานวิจัยนี้ ให้ข้อมูลต่องานวิจัยที่เกี่ยวกับความเชื่อต่อการที่ได้กราบไหว้หรือได้บูชาพระสรีระแล้วจะทำให้เกิดลาภและสักการะไหลมาไม่ขาดคั่งเช่นท่านบ้าง จึงเสนองานวิจัยนี้มาประกอบเพิ่มเติมไว้

พระมหาสายเพชร วชิรเวที (หงษ์แพงจิตร์)^{๙๕} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การศึกษาบทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนาคเสนเถระ” ระบุว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ได้อาศัยแต่เพียงการแสดงธรรมอย่างเดียวเท่านั้น การสำรวมอินทรีย์มีสติสัมปชัญญะในการทำกิจของตนก็จำเป็นว่าการเผยแผ่ทางอ้อมเหมือนกัน ดังเช่นที่พระอัสสชิเถระเข้าไปบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์พออุปติสสะปริพาชกได้เห็นท่านเดินสำรวมอินทรีย์มีความสงบสงัด ก็เกิดความเลื่อมใสว่าบรรพชิตมีรูปอย่างนี้เราไม่เคยเห็นมาก่อนเลย อินทรีย์ของท่านผ่องใส ผิวพรรณก็ผุดผ่องหมดจด จึงติดตามท่านไปเพื่อให้ท่านแสดงธรรมให้ฟังจนได้ดวงตาเห็นธรรม วิธีการอย่างนี้ มีส่วนทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประสบผลสำเร็จอย่างดีเพราะพิจารณาถึงอริยาศัย และสิ่งที่เหมาะสมกับอริยาศัยของผู้รับการเผยแผ่ด้วย

งานวิจัยนี้ ให้ข้อมูลต่องานวิจัยที่เกี่ยวกับชีวประวัติ ปฏิปทา แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสรีเถระ จึงเสนองานวิจัยนี้มาประกอบเพิ่มเติมไว้

^{๙๔} พระมหาสมหมาย ชีรปภาโส (บุญเกลี้ยง), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

^{๙๕} พระมหาสายเพชร วชิรเวที (หงษ์แพงจิตร์), “การศึกษาบทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนาคเสนเถระ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

พระมหาจุฬินกรณ วุฑฺฒิกโร (พรมพิมพ์)^{๒๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)” พบว่า ในด้านบุคลิกภาพของพระราชมุนีท่านมีบุคลิกภาพที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พุทธธรรม ดังนี้ ๑. น่านับถือ ๒. ยึดมั่นในธรรมวินัย ๓. เครื่องคิด น่าเชื่อถือ ๔. ทันสมัย ๕. มีความรู้ความสามารถ ๖. ฉลาด ๗. รู้ลึก รู้รอบ รู้กว้าง รู้ไกล ๘. ตำรวม ๙. มีเสียงไพเราะ ชวนฟัง ๑๐. สันโดษ สมถะ ๑๑. สุขุม เยือกเย็น

งานวิจัยนี้ เป็นข้อมูลที่จะช่วยพิจารณาถึงองค์ประกอบที่ทำให้พระสืวลีเถระเป็นผู้มีลาภมาก ด้านบุคลิกภาพที่ปรากฏต่อสายตาผู้ได้พบเห็น ก็อาจเป็นองค์ประกอบเสริมที่สร้างศรัทธาได้เป็นอย่างดี จึงเสนองานวิจัยนี้มาประกอบเพิ่มเติมไว้

พระมหาภาณุ ภาณุโก (กลั่นปราชญ์)^{๒๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศรัทธา” พบว่า “ศรัทธา” ในพุทธปรัชญาหมายถึง ความเชื่อมั่นในความดี เป็นความเชื่อที่มีเหตุผลสนับสนุน ไม่ใช่เพียงอารมณ์แต่เพียงอย่างเดียว เป็นศรัทธาที่มีปัญญากำกับชักนำให้อยู่ในลักษณะที่เชื่อตามความเป็นจริง โดยมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลของสิ่งต่าง ๆ พุทธปรัชญานั้นไม่ได้คัดลिनหรือลงความเห็นในเรื่องใด จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ด้วยประสบการณ์ตรง เพื่อให้ได้ศรัทธาที่มีเหตุผล

งานวิจัยนี้ ให้ข้อมูลต่องานวิจัยที่เกี่ยวกับความเชื่อความศรัทธาที่ประกอบด้วยเหตุผล อันจะนำไปสู่ข้อสรุปที่เป็นความจริงทางสังคม ซึ่งผ่านการตกตะกอนของระบบความคิด ทำให้เข้าใจศรัทธาได้อย่างถูกต้อง จึงเสนองานวิจัยนี้มาประกอบเพิ่มเติมไว้

พระมหาประสิทธิ์ สิริปญฺโญ (ฤทธิ์มหันต์)^{๒๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “มนุษยนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท” ผลของการศึกษาวิจัยได้ข้อสรุปว่า พุทธปรัชญาให้ความสำคัญแก่ความเป็นมนุษย์ โดยชี้แนะให้มนุษย์รู้จักมรรควิธีที่ถูกต้องคือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายที่แท้จริงของชีวิตมนุษย์ นั่นคือ นิพพาน อันเป็นที่สิ้นสุดแห่ง

^{๒๐} พระมหาจุฬินกรณ วุฑฺฒิกโร (พรมพิมพ์), “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑).

^{๒๑} พระมหาภาณุ ภาณุโก (กลั่นปราชญ์), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องศรัทธาใน พุทธปรัชญาเถรวาท กับเซนด้อกัถดิน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

^{๒๒} พระมหาประสิทธิ์ สิริปญฺโญ (ฤทธิ์มหันต์), “การศึกษวิเคราะห์เรื่องมนุษยนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖).

กองทุกข์ ทั้งมวล และให้ตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เพราะพุทธปรัชญาถือว่า ผู้ที่จะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบได้นั้น จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ ๒ ประการ คือ มีความรู้ชอบ (สมุมาญาณสมุปนฺโน) และมีการกระทำที่ถูกต้องเป็นธรรม (สมุมาจริยาสมุปนฺโน) เป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมหรือสังคม อันเป็นคุณสมบัติของพระพุทธองค์ นั่นคือความรู้ต้องมาคู่กับคุณธรรม (วิชชาจรณสมุปนฺโน)

งานวิจัยนี้ ให้ข้อมูลต่องานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาหรือการหยั่งรู้ถึงเป้าหมายที่แท้จริงของชีวิตมนุษย์ว่าควรจะมีมรรควิธีเช่นไรที่จะสามารถสร้างคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์จริงแท้ตามศักยภาพที่ตนควรจะมีจะเป็น จึงเสนองานวิจัยนี้มาประกอบเพิ่มเติมไว้

พระเกียรติวิทย์ อุตตสนฺโต (โอชาวัฒน์)^{๒๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร” ซึ่งจากผลวิจัยพบว่า พิธีกรรมของร่างทรงมีการผสมผสานหลักศรัทธา โดยเป็นความเชื่อที่ไม่มีการพิสูจน์ ไม่ต้องการเหตุผล หลักกรรม คือ เชื่อการทำความดีเพื่อที่จะได้สิ่งตอบแทนที่เป็นความดีงาม ทั้งในส่วนของวัตถุและความพึงใจที่เป็นนามธรรม และการบำเพ็ญบารมี คือการเสียสละในรูปแบบต่าง ๆ ของผู้ปฏิบัติตามคำแนะนำของร่างทรง ส่วนในด้านพิธีกรรมของร่างทรงนั้น มีการผสมผสานพิธีกรรมไหว้ครูและการรับขันครู โดยใช้หลักความเชื่อในพระรัตนตรัย แต่มีความเชื่อทางไสยศาสตร์เข้ามาปะปนอยู่บ้าง

งานวิจัยนี้ ให้ข้อมูลต่องานวิจัยที่เกี่ยวกับอิทธิพลความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมว่ามีส่วนช่วยให้ความปรารถนาของตนสำเร็จ ทั้งนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอิงอาศัยระบบความเชื่อที่แท้จริง ความปรารถนานั้น ๆ จึงจะสำเร็จได้ จึงเสนองานวิจัยนี้มาประกอบเพิ่มเติมไว้

พระอำนาจ เขมปญโญ (ยอดทอง)^{๒๔} ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องวาทนาในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ว่า วาทนา นิสสัย และจิริต คือ ผลบุญหรือผลบาปที่มีอยู่ในจิต หรือที่ได้อบรมสั่งสมมาดีแล้ว และเป็นพฤติกรรมหรือนิสัยที่เป็นบุญหรือบาปที่ได้อบรมสั่งสมมาเป็นเวลานานจนเคยชินคิดเป็นพื้นนิสัย สังคมไทยมีความหมายในแง่คืออย่างเดียวเรียกว่า “บุพเพกตปุญญตา” ความเป็นผู้ได้ทำคุณงามความดีไว้แต่ชาติปางก่อน บุญ

^{๒๓} พระเกียรติวิทย์ อุตตสนฺโต (โอชาวัฒน์), “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ก.

^{๒๔} พระอำนาจ เขมปญโญ (ยอดทอง), “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องวาทนาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

มีความสัมพันธ์กับวาสนา คือ กุศลกรรมที่ก่อให้เกิดกุศลวาสนา และวิบาก เรียกว่า กุศลวาสนา บารมี อุปนิสัย และ อาสวะ มีความสัมพันธ์กับวาสนา บารมีคือบุญขั้นสุดยอด เป็นกุศลกรรมระดับสูงที่มุ่งเพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ ความเป็นพระพุทธเจ้า หรือ พระอรหันต์ อุปนิสัยคือวาสนาที่เป็นบุญบารมีในทางธรรมเท่านั้น อาสวะ เป็นวาสนาฝ่ายอกุศล การบรรลุธรรมมีความสัมพันธ์กับ วาสนาฝ่ายกุศลเรียกว่า บุญวาสนา หรือ วาสนาบารมี” เป็นธรรมที่คอยส่งเสริมให้ได้บรรลุธรรมในขั้นต่าง ๆ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงละวาสนาได้ทั้งหมดได้ด้วยอริยมรรคและอนาวารณญาณ

दन्य षोयोथा^{๒๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อ กับประเพณีนิยมในท้องถิ่น ซึ่งมีเนื้อหาโดยย่อกล่าวถึงระบบความเชื่อต่าง ๆ ว่าด้วยการเกิดความเชื่อ ลักษณะความเชื่อ วิธีการแห่งความเชื่อ และกระบวนการความเชื่อที่พัฒนามาอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากความเชื่อพื้นฐาน ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อในธรรมชาติ ในคติผีสงเทวดา ในวิญญาณบรรพบุรุษ ในเทพเจ้า ในพระเจ้า ในปัญญาของมนุษย์ และความเชื่อในศาสนา จนถึงเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น

สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ^{๒๖} ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง “การทรงเจ้าเข้าผี” พบว่าลัทธิพิธีทรงเจ้าเข้าผีเป็นปฏิบัติการทางวาทกรรมการโต้แย้งระหว่างพุทธศาสนากับไสยศาสตร์อำนาจรัฐกับเสรีภาพในการนับถือศาสนาของปัจเจกบุคคล และการคงอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันของความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาที่แตกต่างกัน ซึ่งความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาของปัจเจกบุคคลเหล่านี้ไม่มีส่วนใดเลยที่เป็นปฏิปักษ์ขัดแย้งหรือตอบโต้กับพุทธศาสนาอย่างตรงไปตรงมาในทางตรงกันข้ามลัทธิพิธีเหล่านี้กลับประนีประนอมยืดอาธรรมะของพุทธองค์ วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ และสัญลักษณ์ในการเคารพบูชาของพุทธศาสนาเป็นหัวใจหลักของลัทธิพิธี เนื้อหาที่แตกต่างกันออกมาก็อาจจะได้แก่ การใช้ไสยศาสตร์และความเชื่อเรื่องผีวิญญาณเพื่อแก้ปัญหาทางโลก ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในลัทธิพิธี การผสมผสานเอาองค์เทพและบทสวดมาจากต่างศาสนา เช่น อินทจีนหรือผีประจำถิ่นและที่สำคัญลัทธิพิธีเหล่านี้เป็นของชาวบ้านหรือของปัจเจกบุคคล ไม่ได้ขึ้นตรงต่อองค์กรทางศาสนาหรือหน่วยงานของรัฐแต่อย่างใด ลัทธิพิธีเหล่านี้ให้ความสำคัญต่อ ไสยศาสตร์และวิญญาณเป็นสิ่งที่มียู่แล้วในวัฒนธรรมไทยดั้งเดิม ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากลักษณะพื้นฐานของความเชื่อทางศาสนาของคนไทยที่ผสมผสานความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณแบบดั้งเดิม

^{๒๕} ดนัย ไขโยธา, ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๔).

^{๒๖} สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ, ทรงเจ้าเข้าผี : วาทกรรมของลัทธิพิธีและวิกฤตการณ์ของความทันสมัยในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๕), หน้า ๓๓-๓๔.

เข้ากับพุทธศาสนานิกายเถรวาทและลัทธิพราหมณ์ ซึ่งรัฐไทยรับเข้ามาภายหลัง ขณะเดียวกันการทรงเจ้าเข้าผีในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ทางจิตวิญญาณในสังคมไทยสมัยใหม่ก็สะท้อนให้เห็นถึงทวิลักษณ์ของระบบศาสนาด้วย กล่าวคือ ศาสนาของมนุษย์ทั่วโลกจะมีสองลักษณะที่เป็นส่วนของปรัชญาหรือคัมภีร์ควบคู่กับความเชื่อและพิธีกรรมที่ปรากฏอยู่ในวิถีปฏิบัติของคนในสังคม ในขณะที่ศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของหลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์จะมีลักษณะเป็นทางการ และยึดหลักการที่อ้างอิงคำสอนขององค์ศาสดาอย่างเคร่งครัด ศาสนาที่ปรากฏอยู่ในความเชื่อและการประพฤติปฏิบัติของคนทั่วไปมักจะสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสาน การประยุกต์ใช้ การตีความหมายใหม่และการให้คำอธิบายที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม โลกทัศน์และสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของคนในสังคมแห่งหนึ่งในช่วงเวลานั้น

งานวิจัยนี้ ให้ข้อมูลต่องานวิจัยที่เกี่ยวกับระบบความเชื่อภายใต้อิทธิพลของอุดมการณ์พระสืวลิเถระที่แม้จะปรากฏทั่วไปในสังคมไทย แต่ก็ไม่เกิดความขัดแย้งหรือเป็นปฏิกิริยาต่อฝ่ายใดเข้ายังช่วยผสมผสานสังคมโดยการอาศัยวัฒนธรรมวัตถุนิยมมาช่วยเพาะบ่มสังคมให้เกิดอุดมการณ์ในทิศทางเดียวกันอย่างลงตัว เรียกได้ว่าเป็น “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์” ในสังคมไทยก็ว่าได้ จึงเสนองานวิจัยนี้มาประกอบเพิ่มเติมไว้

วิราวรรณ สมพงษ์เจริญ^{๒๗} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “คติความเชื่อของคนไทยสมัยสุโขทัย พ.ศ.๑๙๒๖-พ.ศ.๒๐๐๖” ผลการวิจัยพบว่า ชนเผ่าไทอพยพมาสู่ลุ่มแม่น้ำปิง ยม น่าน ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ พวกเขามีระบบความเชื่อเรื่องพลังเหนือธรรมชาติซึ่งสถิต ณ ภูเขา แม่น้ำ ท้องฟ้า แผ่นดิน ป่าเขา และความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ จารึกสมัยสุโขทัยแสดงให้เห็นคติความเชื่อดั้งเดิมดำรงอยู่ แม้ว่าคนในสังคมสุโขทัยนับถือศาสนาพุทธ การผสมผสานความเชื่อในราชอาณาจักรสุโขทัยเป็นไปอย่างราบรื่น ศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์มีระบบความเชื่อที่ซับซ้อนนำมาใช้เพื่อสนับสนุนสิทธิธรรมทางการเมืองและทิพภาวะของกษัตริย์ ความเชื่อเหล่านี้ไม่ขัดแย้งกับมาตรฐานจริยธรรมและจารีตประเพณีของผู้คนในสังคม ความสำเร็จของการผสมผสานคติความเชื่อสมัยสุโขทัย แสดงออกมาในรูปของศิลปกรรม ข้อความในจารึก และกุศโลบายในการปกครอง

^{๒๗} วิราวรรณ สมพงษ์เจริญ, “คติความเชื่อของคนไทยสมัยสุโขทัย พ.ศ.๑๙๒๖-พ.ศ.๒๐๐๖”, รายงานค้นคว้าอิสระอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐), หน้า ๖.

อภิสร มีผล^{๒๘} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาศรัทธาในฐานะปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายของพระพุทธศาสนา” ผลจากการวิจัยพบว่า ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อซึ่งประกอบด้วยปัญญาและกลั่นกรองในการตัดสินใจ ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อในพระรัตนตรัย ซึ่งการเกี่ยวข้องกับการบรรลุดุธรรมของพระพุทธศาสนา ศรัทธามีลักษณะทำให้ใจผ่องใส ทำให้แล่นไปด้วยดีในการบรรลุดุธรรม มูลเหตุให้เกิดศรัทธา ได้แก่ รูป ความเศร้าหมอง เสียง ธรรม ศรัทธามีความสำคัญตามความหมายและหน้าที่คือ เป็นพื้นฐานในกระบวนการพัฒนาสู่ปัญญา เป็นพื้นฐานในกระบวนการปฏิบัติกัมมัญฐาน เป็นส่วนประกอบพื้นฐานในหมวดธรรม ศรัทธา ๔ ประเภทได้แก่ กัมมัตถตา วิปากัตถตา กัมมัสสกตาสัทธา ตถาคตโพธิสัทธา คุณค่าและประโยชน์ของศรัทธาในการพัฒนามนุษย์ คือ ๑) ศรัทธาทำให้คนได้ อริยทรัพย์ ๒) ศรัทธาทำให้คนข้ามโอฆะ ๓) ศรัทธาทำให้คนบรรลุดุธรรมของพระอรหันต์ ๔) ศรัทธาทำให้คนผู้ครองเรือนได้รับทั้งประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ภavnหน้า

งานวิจัยนี้ ให้ข้อมูลต่องานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณค่าสัทธาที่หากบุคคลปฏิบัติตามมรรควิธีอย่างถูกต้องตามกระบวนการทัศน์แล้วจะเป็นแรงขับ (Drive) ส่งให้การพัฒนาชีวิตบรรลุเป้าหมายได้อย่างแท้จริง จึงเสนองานวิจัยนี้มาประกอบเพิ่มเติมไว้

อานันท์ กาญจนพันธุ์ และฉลาดชาย รมิตานนท์^{๒๙} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พิธีกรรมและความเชื่อล้านนา : การผลิตใหม่ของอำนาจทางศีลธรรม” ผลจากการวิจัยพบว่า ชาวล้านนาได้จัดความสัมพันธ์ทางสังคมพื้นฐานของการผสมผสานความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นที่มาของอำนาจหลายอย่างที่สำคัญคือ ความเชื่อเรื่องบุญในพุทธศาสนา ความศักดิ์สิทธิ์ในการนับถือผีไสยศาสตร์ และโหราศาสตร์ นอกจากนั้นก็มีพลังอำนาจที่เกิดจากการให้ความสำคัญกับการผลิตซ้ำหรือการสร้างอย่างต่อเนื่องให้กับสังคม ดังจะเห็นได้จากความคิดเรื่องความอุดมสมบูรณ์และการยังชีพ ซึ่งให้ความสำคัญกับสิ่งของอันเป็นที่มาของความงอกงาม เช่น หน่อกล้วย และสิ่งที่ให้พลังกับชีวิต เช่น ข้าว ไข่ไก่ เป็นต้น ซึ่งความเชื่อที่เป็นที่มาของอำนาจเหล่านี้ แม้ว่าจะมีลักษณะเฉพาะแยกออกมาแตกต่างจากความเชื่ออื่น ๆ ได้ก็ตาม แต่ในบางปฏิบัติแล้วชาวล้านนาจะเชื่อมโยงความเชื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อเสริมสร้างความหมาย และอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ จะเห็นได้ว่า การนับถือผีนั้นด้านหนึ่งจะผูกพันอย่างใกล้ชิดกับการผลิต

^{๒๘} อภิสร มีผล, “การศึกษาศรัทธาในฐานะปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายของพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๒๙} อานันท์ กาญจนพันธุ์ และ ฉลาดชาย รมิตานนท์, พิธีกรรมและความเชื่อล้านนา : การผลิตใหม่ของอำนาจทางศีลธรรม, (พะเยา : สำนักงานศึกษาธิการอำเภอเมืองพะเยา, ๒๕๕๑), หน้า ๔๑.

ซ้ำและอาวุโส อีกด้านหนึ่งก็จะเกี่ยวกับไสยศาสตร์และภูมิปัญญา ทว่าการนับถือผีค่อนข้างจะห่างไกลจากพุทธศาสนาในทางความคิดอยู่มาก แต่ก็สามารถผสมผสานกันบ้างในทางปฏิบัติ ซึ่งจะเห็นได้จากการมีผีอารักษ์วัด (ผีเสื้อวัด) และการนำเอาหลักการบวชเป็นพระในพุทธศาสนาใช้เป็นหลักในการเปลี่ยนเป็นคนทรง เป็นต้น

งานวิจัยนี้ ให้ข้อมูลต่องานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาการทางความเชื่อที่ไหลมากับพิธีกรรมของคนโบราณผสมผสานกับประเพณีแต่ละยุค โดยยังคงแฝงความเป็นพุทธศาสตร์ไว้ไม่ขาดสาย จึงเสนองานวิจัยนี้มาประกอบเพิ่มเติมไว้

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการศึกษาภาคสนาม (Field study) ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

๑.๖.๑ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของพระสิวลีเถระจากพระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา และอนุฎีกา ตำรา และผลงานจากการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ

๑.๖.๒ ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่รวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น หอสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หอสมุดแห่งชาติ และจากการประมวลภาคสนาม เป็นต้น

๑.๖.๓ เรียบเรียงนำเสนอผลการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ทราบแนวคิดเรื่องอุดมการณ์ในทางพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๗.๒ ได้ทราบประวัติและอุดมการณ์ของพระสิวลีเถระตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๗.๓ ได้ทราบอิทธิพลของอุดมการณ์พระสิวลีเถระตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อสังคมไทย